

טבותל הישיבה

עלון תורני חודשי מבית מדרשם של תלמידי ישיבת הכותל

עריכה: דניאל -
edri7000@gmail.com

גליון מס' 70

בניסת שבת - 18:59
יציאת שבת - 20:14
(אלון מורה)

פרשת
מטות-מסעי

ברכות ואיחולים:

מזל טוב למשפ' אלימלך
להולדת הבת

מזל טוב לצבי ג'ייקובס
לרגל אירוסיו

נח וקדושת הדיבור - פרשת השבוע

אוריאל גזל - שיעור ב'

הלכות נדרים מפתיעות עוד יותר, ניתן על ידי דיבור פיו של האדם ליצור כמין דת פרטית- לקבוע מערכת חוקים אישית! לכאורה כל דין הנדרים אינו ברור כלל. שהנה לכאורה לכל איסור יש טעם ברור, דהיינו שכל איסור נובע מכך שהדבר הנאסר באמת איננו מתאים לאיש ישראל. אך בנדרים, יכול אדם להוסיף לעצמו איסורים שלא היו, מצוות עשה שהתורה לא מנתה, וכמו כן יכול האדם לחייב עצמו בחיובים שהתורה לא חייבה עליהם- בדיבור פיו בלבד. לפי הרמב"ם, יכול הוא אפילו לבטל מצוות עשה! שאם יידור מחפץ של מצווה, הוא אסור לקיים את המצווה. (מה שאינו יכול לעשות במצוות לא תעשה שאינו יכול לשנות כי אין לבטלן).

הדבר מפתיע, כפי שהזכרנו, שהמצוות הן מאת ה' ואילו כאן מדובר באדם עצמו. כיצד ייתכן הדבר?

מבאר הרב אורי שרקי, שרצתה התורה ללמדנו שהדיבור של האדם איננו כישרון טבעי בלבד כי אם המשך מדיבורו של הקב"ה. כל המצוות ניתנו מפי הדיבור ששמענו מאת ה'. והדיבור האנושי שאף הוא חלק אלוה ממעל, יכול להתחבר אל תורת ה' ולחדש מצוות. מכאן יש פתח לסוגיה עמוקה מאוד. הקשר של האדם עם הקב"ה כרוך בדיאלוג, זהו קשר של שיחה בין הבורא לנברא. יכולנו לחשוב שהמצוות הן כמו חוקים של ההווה, כמו חוקי הטבע כמו הגרביטציה ואחרים, שאינם אלא חוקים סתמיים, שהחוק הוא חוק. הוא בלתי מתחשב במוסריותו או אי מוסריותו של האדם, בתשובתו או בהרטתו. לעומת זאת, מכיוון שהמצוות הן דבר ה', הרי אנו עומדים לא בפני משהו, כי אם בפני משהו. ולמאי נפקא מינה? שכאשר נפגשים עם משהו אפשר לדבר, להתחרט, להבטיח שניטיב את דרכינו והתשובה מתקבלת.

בעז"ה נלמד להחשיב את דיבורינו ולשמור עליו ועל ידו לפעול טוב במציאות.

בספר 'אביהם של ישראל' מסופר על מפקד בכיר בצבא ששירת בתקופת הגרש מגוש קטיף. תפקידו היה לפקד על יחידת המסתערבים שיתערבו בין המתנחלים יתלבוש כמולם, ידברו כמולם, ובבוא העת יזרעו חולשה ביניהם. אותו מפקד לא ידע מה לעשות, והוא פנה אל הרב מרדכי אליהו זצ"ל לקבלת עצה וברכה. כשנפגשו אמר לו המפקד שהוא לא רוצה לפעול כנגד האחים שלו ותוך כדי הדיבור פרץ בבכי. הרב הסתכל עליו ואמר: "אל תדאג, אתה לא תהיה בגירוש!".

בינתיים התקדמו האימונים של הצוות ובתוך כך, הביאו לחיילים צוות פסיכולוגים שיסבירו למה הצעד הזה כל כך חשוב למדינה, ולמה אסור לסרב פקודה. וכמובן, כמה מסוכנים המתנחלים שהציגו אותם בפניהם כמו אויב המדינה.

יום לפני הגירוש קרא לאותו מפקד בכיר, מפקד הגירוש האלוף גרשון הכהן, לאכול אתו ארוחת צהריים. הם אכלו פסטרמה ודיברו על כמה חשוב התפקיד והאחריות המוטלת עליו. אך בתוך תוכו, זכר אותו מפקד, את דברי הרב אליהו: "אל תדאג, אתה לא תהיה בגירוש!". כמה שעות לאחר מכן, החלה לכאוב לו הבטן עד שהגיע לבית החולים בעקבות קלקול קיבה רציני. כל התכניות שהיו לחיילים שתחת פיקודו התפרקו, ובסופו של דבר הוא לא השתתף בגירוש.

מסיפור זה אנו מבחינים כמה כוח יש לדיבור, ובמיוחד לכוח הדיבור של תלמידי חכמים, שמתקיים (כפי שמובא בנפש החיים שער ד' פרק כ'- חכם עדיף מנביא).

פרשותינו מתחילות בהלכות נדרים: "אִישׁ כִּי יִדָּר לַיהוָה אוּ הִשָּׁבַע שְׁבָעָה לְאַסֹּר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כָּכָל הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה". מלמדת אותנו התורה על חומרת קדושת הדיבור- מה שאדם מוציא מפיו עליו לקיים. לדוגמא- אם אדם מקבל על עצמו לא לאכול לחם, הרי שהלחם אסור עליו באיסור נדר.

ברכת הגומל – מהמקורות הלכה למעשה

אריאל כהן – שיעור ה'

עשרה. ואם בירך בפחות מעשרה יש אומרים שיצא ויש אומרים שלא יצא וטוב לחזור ולברך בפני י' בלא הזכרת שם ומלכות".

אם כן, פוסק מרן שצריך עשרה שבהם כלולים שני חכמים אך גם אם אין חכמים יברך שאין זה לעיכובא. עוד מביא מרן 'יש' ו'יש' לגבי השאלה מה יעשה אם ברך בפחות מעשרה ולמעשה הלכה כיש אומרים בתרא שלא מברך בלא מנין, אך מכל מקום יברך בלא שם ומלכותו או שאפשר להציע שישמע מאחר ויכוון לצאת ידי חובה (לק' אות ד'). וכתב במשנה ברורה, שימתין שלושים יום עד שיקבץ עשרה לברך בפניהם, אך אם גם זה לא ימצא יברך לכתחילה גם בפחות מעשרה. אך דעת רוב האחרונים שהמניין מעכב, לכן אין לברך בלא מנין עשרה גברים (לבוש, בא"ח, חזו"ע, פסקי תשובות ועוד).

ג. הרחבת גזרי החיוב בברכה

חכמים הזכירו רק ארבעה אנשים החייבים בברכה, כנזכר לעיל. נחלקו הראשונים האם מי שניצל מסכנה אחרת כגון מחבלים וכדומה, צריך לברך? יש אומרים שאינו מברך מכיוון שחכמים תקנו לארבעה אלו דווקא. אולם רוב הראשונים סוברים שהניצל מכל סכנה צריך לברך. שולחן ערוך: הני ארבעה לאו דווקא, דהוא הדין למי שנעשה לו נס, כגון שנפל עליו כותל, או ניצל מדריסת שור ונגיחותיו, או שעמד עליו בעיר אריה לטורפו, או אם נגבים באו לו אם שודדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה, כולם צריכים לברך הגומל; ויש אומרים שאין מברכין הגומל אלא הני ארבעה דווקא, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות.

למעשה, לדעת המשנה ברורה וגם חלק מהספרדים (הרב משאש ועוד) מברכים גם על שאר סכנות, אך דעת הרב עובדיה, כה"ח ועוד שספק ברכות להקל ולכן רק ארבעה אלו מברכים (אך יש לעיין שאפשר לומר שגם נוסע דרכים כיום בכביש שעבר תאונה, הכביש נהיה בחזקת סכנה וכלול בדין הולכי מדבריות). עד מתי יכול לברך?

השולחן ערוך(ו): "אם איחר יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה ונכון שלא לאחר שלשה ימים".

והסביר המשנה ברורה, שעד זמן זה קרוי בא מן הדרך. וכתבו האחרונים שאפילו יצטרך בשביל זה לברך שלא בס"ת כפי המנהג, אעפ"כ אל יאחר יותר משלשה ימים כגון אם יצא ביום ב' לאחר שכבר קראו יברך בעשרה בלא ס"ת ואל ימתין עד יום ה'.

ד. האם חברי יכול להוציא אותי שמברך במקומי?

הטור מסביר דין זה בעזרת סיפור מהגמרא בברכות- "רב יהודה חליש ואיתפח(חלה ונתרפא) על לגביה(הלך לפני) רב חנא בגדתאה ורבנן אמרי ליה בריך רחמנא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא(ברוך ה' שנתן לנו אותך ולא לעפר), אמר להו פטרנן מלאדויי. והוסיף הטור, "וצריך לומר שהזכירו שם ומלכות כגון שאמרו בריך רחמנא מלכא דיהבך לן שהרי כל הברכות צריכות שם ומלכות ואסיקנא כשענה אמן.

ולמדו הפוסקים מסיפור זה כמה הלכות: א. אם האחר אינו חייב בברכה חייב היוצא לענות אמן. ב. אין זה ברכה לבטלה כאשר זה דרך שבח למקום. ג. אם אדם לא יכול לברך כגון אשה יולדת(משום צניעות וכדו') יכול בעלה לברך והיא תצא ידי חובה למרות שהוא עצמו אינו חייב.

פוסק השולחן ערוך(ד): "אם בירך אחר ואמר בא"י אמ"ה אשר גמלך כל טוב וענה אמן יצא וכן אם אמר בריך רחמנא מלכא דעלמא דיהבך לן וענה אמן יצא: הגה ואין זה ברכה לבטלה מן המברך אע"פ שלא נתחייב בברכה זו והוא אינו מברך רק דרך שבח והודאה על טובת חבריו שמשמח בה: (טור) ובסעיף ה': אם בירך אחד הגומל לעצמו ונתכוין להוציא את חבריו ושמע חבריו וכוון לצאת יצא אפילו בלא עניית אמן: (כיון שהמברך גם כן חייב יצא האחר בלא עניית אמן) (טור):

ברצוני לדון במאמר זה על ברכת הגומל ולדון בגדרי הברכה והלכותיה. ננסה לברר בס"ד כמה שאלות:

א. מהיכן מקור דינם?

ב. מי הם החייבים לברך?

ג. מתי חייב לברך, ובאילו אופנים יוכל להשלים?

ד. האם חברי יכול להוציא אותי כשמברך במקומי?

א. מקור הדין.

הגמרא בברכות (פרק ה' ה"ב ע"ב): "אמר רב יהודה אמר רב: ארבעה צריכים להודות: (רש"י- כשיוצאין מן הסכנה) יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שנהנה חולה ונתרפא, ומי שנהנה חבוש בבית האסורים ויצא" [וסימנך: "וכל החיים יודוך סלה" חיי"ם ראשי תיבות – חבוש, יסורים, יש מדבר- שו"ע, רי"ט, א].

ומוכיחה הגמרא דבריה מן הפסוקים בספר תהילים (פרק ק"ז): יורדי הים מנלן? — דכתיב: "יורדי הים באניות וגו' המה ראו מעשי ה'".

הולכי מדברות מנלן? דכתיב: "תעו במדבר בשימון דרך עיר מושב לא מצאו ... ויצעקו אל ה' ... ויזריכם בדרך ישירה ... יודו לה' חסדו".

מי שנהנה חולה ונתרפא, דכתיב: "אילים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו. וגו' יודו לה' חסדו".

מי שנהנה חבוש מנלן? — דכתיב: "ישבי חשך וצלמות ואומר: "יודו לה' חסדו".

הגמרא מבררת מהו נוסח הברכה:

אמר רב יהודה: "ברוך גומל חסדים טובים". (לקמן נעיין בנוסח הברכה). ונחלקו האמוראים אביי ומר זוטרא:

אביי אמר: וצריך להודות לפני עשרה דכתיב: "וירוממוהו בקהל עם וגו'". מר זוטרא אמר: ושנים מהם צריך שיהיה רבנן, שצאמר: "ובמושב זקנים יהללוהו".

ב. מי הם החייבים לברך.

כתב הטור סימן רי"ט: ארבעה צריכים להודות יורדי הים כשיעלו ממנו, הולכי מדברות שיגיעו ליישוב, מי שהיה חולה ונתרפא, מי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא.

מה הוא מברך "ברוך הגומל לחייבים טובות שגמלני טוב", "והשומעים עונים אשר גמלך כל טוב הוא יגמלך כל טוב סלה".

מסביר הבית יוסף- הגומל לחייבים טובות, כך היא גרסת הרי"ף, רמב"ם, והרא"ש. ואעפ"י שגרסת הגמרא היא: "ברוך גומל חסדים טובים" גרסת הראשונים היא העיקר, ומה שאמר והשומעים עונים... הרמב"ם כתב אותו בפרק י' ואינו מופיע בגמרא.

והסתפק הטור בסברת מר זוטרא האם כוונתו שחכמים הם כלולים בתוך העשרה או שהם בנוסף לעשרה?

וכתב הבית יוסף שמכיוון שלא צוין בגמרא מסקנה בנושא וכן בטור לא כתוב בפני כמה צריך לברך, יש למנות שני חכמים עם העשרה.

מוסיף הטור עוד הלכה: גם אם בירך בפחות מעשרה אין צריך לחזור ולברך כי לשון הגמרא הוא "צריך לאדוויי באנפי עשרה" משמע רק לכתחילה.

אבל מכל מקום עניין העשרה הוא לכתחילה שעשרה נחשבים "בקהל עם...".

מקשה הבית יוסף, מדיוק הטור משמע הפוך שהרי כתוב 'צריך' שמלשון זה משמע חיוב!

להלכה, פוסק השולחן ערוך(רי"ט ס"ג): "צריך לברך ברכה זו בפני י' ותרי מינייהו רבנן דכתיב וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו ואם לא שכחי רבנן לא יניח מלברך. ונהגו לברך אחר קריאת התורה לפי שיש שם

הכנה לבין הזמנים

ר' זניאל אדרי - כולל דיינות

אדם מטבעו לא יכול לחיות בלחץ תמידי, הוא לא מסוגל להימצא תמיד במתח ודריכות. אדם צריך לתת לנפשו מנוחה על מנת להמשיך לאחר מכן ביתר שאת בעמלו ובמשימות החיים. גם אנחנו, לאחר שנה מלאה בעמל התורה, בעמל המידות, בשאיפה להתקדמות והקשבה גדולה לדבר ה', צריכים לתת מנוחה לנפשנו. 'מנוחה' הכוונה הורדת הילוך על מנת להאיץ בשנה הבאה וגם שמורידים הילוך אנו ממשיכים ליסוע, יש דברים עליהם אין מצב שאנו מוותרים.

ב'בין הזמנים' אנו מתבוננים לראות איפה אנחנו בתוך המסע הגדול בו אנו מצויים. היכן אני? כן אני! ביחס ללימוד התורה, לתפילה, איפה אני(!) נמצא? עד כמה אני בתוכי עבד ה'?

בעומס היום יום לא בטוח שנמצא זמן, בא בין הזמנים לתת רווח להתבונן.

משל הכותנה – הטמעת התוכן עמוק בתוכנו

לפני כמה שנים שמעתי משל נפלא בשם הרב אלי הורביץ זצ"ל. כידוע בארה"ב יש שדות כותנה ענקיים ובזמן אספת הכותנה נוסע טרקטור למסע של כמה ימים עד שחוזר לרוקן את המכלים. פעם היה נער שתפקידו היה בכל כמה זמן לקפוץ על הכותנה ולהדק אותה על מנת לפנות מקום לאסיפת עוד כותנה.

הנמשל: במשך הזמן אנו לומדים ומוסיפים המון ידע. המון לימוד גמרא, אמונה, תנ"ך, שיעורים ועוד.. לאחר כל השנה יש לנו מתנה שנקראת בין הזמנים. כמה שבועות שנועדו להטמיע את כל זה בתוכנו, להדק הכל חזק חזק שכל התורה תהיה חלק מאיתנו.

הזדמנות – קריאה לחיי תורה

לקראת סיום, אני חושב שתקופת בין הזמנים היא מעין מבחן או זמן של הכנה לחיי תורה. כידוע חיי תורה אין הכוונה בדווקא אדם שיושב כל חייו ולומד מול ספר. אלא הכוונה לאדם שחי בכל מערכות החיים ואת כל זה עושה מתוך מבט של תורה ומקפיד על הליכות והלכות. "ממלכת כהנים וגוי קדוש" זה מה שמצופה מעם ישראל, להיות ממלכה אבל קדושה!(עיי' 'למהלך האדיאיות בישראל' ב'). כמו בחיי הכלל גם לפרט יש משימה כזו, לחיות את החיים על כל מה שזה אומר, צבא, עבודה, פרנסה, משפחה וכו' מתוך תורה. לעשות את כל אלה מתוך תורה, זה נראה אחרת לגמרי!

'בין הזמנים' הוא תקופה של מבחן קטן וקצר בו אנו צריכים להוריד את כל האדיאליים הגדולים אותם למדנו וחיינו במשך השנה לכדי מעשה. יכול להיות שנכשל ולא נעשה הכל 'כמו שצריך' לכן מיד אנחנו חוזרים לישיבה לחדד את הדברים, לברר ולשאול.

סיכום:

בס"ד הסתכלנו על תקופת בין הזמנים מכמה בחינות וכמובן שבכל אחת יש עוד הרבה מה להעמיק. אך, המכנה המשותף לכולם הוא הקריאה לא להיות קטנים! לצמוח ולגדול מהתקופה הזו וגם אם נכשלים איסור גמור להתייאש! באו יחד נעשה את התקופה הזו משמעותית לכל אחד ולעם ישראל כולו. בהצלחה!

פתיחה:

לאחר שנה מאתגרת, מלאה בהתמודדויות רוחניות וגשמיות. שנה בה גדלנו וצמחנו, נהיינו לאנשים רמי מעלה, בעלי תורה. שנה שעמלנו לקנות את דברי התורה הקדושה, לקנות מידות טובות ודרכים ישרות. לאחר שנה זו אנו יוצאים לימי 'בין הזמנים'.

ימים אלו טומנים בתוכם סוד, 'שורש האמונה ושורש המרי'. יכולים הם להיות ימים מלאים בהתעלות רוחנית ולהוות המשך לעליה כל השנה. ומצד שני, חס וחלילה, אפשר לאבד בהם את כל הרכוש הרוחני.

במאמר זה ננסה לשאול כמה שאלות יסוד לגבי תקופת 'בין הזמנים' ומתוך כך לתת הבנה חדשה למהות הנדרשת בימים אלו.

השאלות:

קודם כל נשאל את השאלה הכי פשוטה: בשביל מה?? מהי המטרה של הימים האלו? הרי אנו יודעים על המעלה הגדולה של לימוד התורה והעבודה הרוחנית, על זה עמלנו כל השנה, אם כן למה מפסיקים? למה לעצור את 'החיים'!?

נוסיף ונשאל, אם נאמר שאנו מבינים למה יש 'בין הזמנים', איך זה אמור להראות? איך נראה 'חופש' של אדם עובד ה' בכל ליבו? ממשיכים ללמוד כרגיל או לפחות מנסים? או שיש תצורה אחרת של עבודת ה'?(כמובן ופשוט הדבר שאין דבר כזה(!) יום ללא לימוד תורה ואין צורך להאריך בזה..). בדברים שלפנינו ננסה לראות כמה צדדים בסוגיית זו.

האם בין הזמנים הוא חופש?

כשאנו אומרים את צמד המילים 'בין הזמנים' עולה לנו השוואה למילה חופש. אך האם זה אותו דבר?

שאנו אומרים חופש, עולה לנו מחשבות על ים, טיולים, התהפכות במטה מצד לצד וכו'.. זוהי מחשבה שגדלנו עליה, הרבה שנים של קיבעון מחשבתי האומר שבחופש צריך להיות ללא מסגרת. אם יש מחויבות או הכרח הכי קטן - בעינינו זה כבר לא חופש, מגבילים אותנו. אם יגידו לנו לקום לתפילה בשעה מסוימת זה כבר לא חופש, אם יש משימות בבית כבר אי אפשר לנשום..

אך, בניגוד למחשבות אלו, אנחנו יוצאים 'לבין הזמנים'. בין הזמנים איננו 'חופש' אלא חופש במובן עמוק (ויש עוד לדון מהו 'חופש' אך לא כאן המקום).

זכינו ואנחנו לומדים בישיבה, מנסים לבנות את מושגי החיים על פי עולם ערכים מוסרי אלוקי, בו אמת המידה היחידה היא דבר ה' שמוביל את החיים. את המהלך הזה ממשיכים גם ב'בין הזמנים'. ב'בין הזמנים' אנו ממשיכים להיות נאמנים לערכים בהם אנו מאמינים ועל פיהם אנו חיים. גם אם זה 'מגביל' וגם אם זה לא חופשי, ככה זה בין אוהבים. אנחנו בני אברהם אבינו הנקרא בפי הנביא 'אברהם אוהבי', הנאמנים לה' כבר אלפי שנים ממשיכים להיות נאמנים ושומרים בהליכה בדרכיו גם אם זה קשה וגם אם אין לנו חשק. האהבה מתבטאת בנאמנות בכל זמן ובכל מצב!

בין הזמנים – רווח בין פרשה לפרשה

ישנו ביטוי מעניין אותו מביא רש"י בתחילת ספר ויקרא. "ומה היו הפסקות משמשות? ליתן רווח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין עניין לעניין". 'הפסקות' הכוונה לפסקים שהם לא ציווי או דיבור אלא אמירה שהיא בין לבין. על כך שואל המדרש למה זה נצרך? ומתשובתו של המדרש אנו למדים יסוד גדול.

חלומות של חצות לילה

מרדכי איבגי - שיעור ב'

וכל המתאבל על ירושלים - זוכה ורואה בשמחתה, שנאמר: שמחו את ירושלים וגו'.'' האינטואיציה הראשונית של הגולים היא לחיות בהתנזרות, פרישות, צער עמוק על מצבם. אמנם רבי יהושע עוצר בעדם, ומנהיג אותם להתנהל באיזון. רבי יהושע מלמד שאי אפשר לחיות כל הזמן בעבר, לחיות את החורבן בכל רגע. גם באבל הפרטי על הקרובים יש בהלכה זמן קצוב, שנה ולא יותר.

כך מורה להם רבי יהושע להמשיך לחיות, ובד בבד לשלב מעשים קטנים שיהוו מצבת זיכרון לירושלים. מעט אפר בראש החתן, אמה על אמה לא מסוידת בבית. לא להפוך את האבלות להיות מרכז החיים, אלא לחיות בצורה מאוזנת.

אמנם, האם ציון וזכירת החורבן בימינו מסתכם במספר צומות ובמעשים קטנים מידי פעם? בצורה מאוזנת כלשהי? נבחן את הדברים.

פסק מרן בראש ה'שלחן ערוך' (או"ח ס"א ס"ג): "ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש."

הלכה זו, היא למעשה אמירת סדר 'תיקון חצות' הערוך ומסודר על ידי המקובלים, הנאמר מידי לילה בשעת חצות, באבלות ומרורים על חורבן בית המקדש. הלכה זו פשוטה ברבים ולא מיוחדת ליחיד סגולה בלבד. נזכיר שכן היו אנשי מעשה מתחילים את היום, קמים בחצות הלילה לאמירת תיקון חצות, לומדים וממשיכים לעיסוקם, זאת אומרת - האבלות על החורבן פותחת את היום, מכתיבה ומכוונת את היום, ובעצם הצער על החורבן מוביל את החיים.

אם כן, נראה שה'איזון' שהרחבנו במעלתו, לא באמת קורה בכל מה שקשור לחורבן. החורבן מלווה את חיינו, הצער על הר ציון ששם עומד במרכז החיים. ואם נתבונן שוב - אותם מעשים שרבי יהושע מנחה לעשות, הם כלל לא מעשים קטנים ושוליים, אלו מעשים שמטרתם לבטא כמה חורבן ירושלים עומד במרכז חיינו, בכל אירוע חשוב ומשמח, מעשים שמבטאים את האידאל: "ירושלים - על ראש שמחת!". נראה, שהצער על ירושלים צריך להיות בראש מעייננו, ללוות את החיים כולם, ובפרט בשמחות. בכל דבר חשוב בחיי ירושלים תהיה שם. אני תמיד זוכר, תמיד חי את זה, תמיד חושב ומצטער על חורבן בית המקדש.

אך האם הצער הנורא הזה וההשתקעות בעבר או בחורבן לא מביאה לעצירת החיים, כמו שהסברנו קודם? אם הזיכרון והאבלות הם קיצוניים כל כך, איך החיים יוכלו להמשיך, איך נוכל להבית קדימה? ואיך ניגאל, איך תקום יום אחד תנועה ציונית עם חזון אופטימי לחזור לארץ אבות, אם כל החיים היהודיים יהיו משוקעים בדכדוך וצער? איך מיישבים את ההתנגשות בין שתי הערכים, הרצון לחיות ולהמשיך למול הצער וזכרון העבר? האם חלילה ויתרו חז"ל על השאיפה להשתקם?

כמובן שלא. נראה שהתשובה לכך היא שלמעשה, אין סתירה בין שתי הערכים הנ"ל. הצער לא מונע את החזון והמבט קדימה, להיפך. האבלות על ירושלים יוצרת מנוע עוצמתי להתקדמות.

כך מלמדנו הרב זצ"ל, כדרכו ללמד שאין סתירות במציאות. הרב (לנבוכי הדור, ל"ט) מבאר שהצער והאבל לא מרחיקים אותנו מהגאולה ולא משביתים את חיינו, אלא הם גופא המנוע העוצמתי שיגרום לנו להרים את המבט קדימה, לרצות לתקן, להחזיר עטרה ליושנה. דווקא הצער וחוסר ההשלמה עם המציאות, דווקא החלומות העצובים והמלאים געגוע הם שידחפו את הדורות הבאים לבנות, לחזור ולשקם. האבלות והדיכאון שבאים עקב החורבן יכולים להיתפס כמעיקים, כמשביתים את החיים. אמנם כשמביטים בעומק למקום שממנו הצער נובע - מחוסר השלמה עם החיים החלקיים, משאיפה לחיים אידאליים, אז ברור לנו שאותו הצער יגרום דווקא להתרוממות ולתיקון. הרב מעמיד את ה'חפץ' מול ה'יכולת', את השאיפה מול הביצוע. אבל ציון, שהם בעלי 'חפץ', שאיפה, רצון בריא, דווקא אצלם תימצא ה'יכולת', הם יזכו להגשים את החלום שלהם.

אם כך, אין סיבה להירתע מהאבלות ה'קיצונית' על חורבן הבית. האבלות לא תמנע מאיתנו להשתקם, להפך, היא המנוע הגדול שישקם אותנו ביום מן הימים.

הלב הפועם לירושלים, הרגש העוצמתי, החלומות של האבלים הקמים בחצות לילה לבכות על חורבן המקדש, הם אלה שמניעים את העולם לגאולתו. ולכן יובן מאמר הגמרא לעיל, דווקא כל המתאבל על ירושלים - זוכה ורואה בשמחתה.

לסיכום, זוהי קריאה להשתתף, להיות חלק מאותם החולמים, מאותה תנועה של אבלי ציון וירושלים. להקדיש כמה דקות בודדות בלילה בשעת חצות לאמירת 'תיקון חצות', לא לפחד לבכות ולהצטער על חורבן ירושלים. לזכור, שהצער הזה מניע עולמות, שהצער הזה טומן בחובו כוחות אדירים של רצון ושאיפות, שהם שיביאו לתיקון עולם בבניין השלם. ושנזכה באמת דרך הצער הזה לרצות ולכסוף למקדש, אנחנו עם כל בית ישראל אחינו, כך שיקויים בנו מאמר רבי יהודה הלוי בחתימת ספר הכוזרי: "כי ירושלים אמנם תיבנה, כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף".

המשבר הנורא שעבר על עם ישראל שאנו מציינים בשבועות אלו, חורבן בית המקדש והיציאה לגלות הארוכה, בוודאי היה אירוע טראומתי נורא מלבד היותו משמעותי מבחינה אמונית, היסטורית ומהותית.

ספק אם היה מי שבאותה שעה יכל לחשוב על משהו אחר מלבד השבר והצער הנורא, ובטח שלא היה פנאי לחשוב על העתיד. אמנם, משימה חשובה עמדה באותה שעה לפני הגולים, והיא - ההחלטה איך מציינים את החורבן.

אף שזה היה בוודאי קשה להאמין באותם רגעים, עם ישראל עוד יחזור לארצו, לשוב ולבנות. לכן צריכים לציין את המשבר, לדאוג שהדורות הבאים יזכרו ויחזרו, שירצו להיגאל, שלעולם לא ישלימו עם הגלות אפילו שהכל יראה להם טוב שם. יראו הבנים את צער האבות וילמדו שמחכה להם עתיד אחר.

ציון וזכירת החורבן ימשך עד שיקום הדור שיהיו בידו האמצעים, וישובו, יעלה ויתקן היכן שטעו הדורות הקודמים.

מטרת הציון היא תיקון וביורר עמוק ואיכותי, על מנת לבנות בניין שלם וטוב יותר. צער על העבר שיביא להפקת לקחים לעתיד.

איך צריכים לציין את החורבן, באיזה דרך ראוי לזכור? להבדיל, חישובו על המשבר האחרון בתולדות עם ישראל, על חג שמחת תורה ה'תשפ"ד. איך נציין את השבר, איך נעביר את התחושות לדורות הבאים, שילמדו, יכאבו את כאבנו וידעו לתקן? האם הדורות הבאים צריכים בכלל לכאוב, ואולי נכון יותר שנייצר להם עולם רחוק מהרוע? עולם בריא וטוב, עולם של שקט ושלוש, שלא ידעו עוד צער, עולם של אופטימיות ומבט קדימה במקום השתקעות בעבר?

בצומת הוז מתנגשים שני ערכים חשובים: מצד אחד הערך בזיכרון העבר והפקת הלקחים, ומצד שני הערך בהמשכיות, לצעוד קדימה ולהמשיך לחיות.

נראה שעם נסיונו המר, מצא לו עם ישראל פתרון 'מאוזן' לציון משברים: החל מתקנת הנביאים לצום על החורבן ועד לתקנת ממשלת ישראל לציון יום זיכרון לשואה ולגבורה - ימים או תקופות מסוימות במעגל השנה משמשים לימי עיון של זיכרון, צער והזדהות, והחיים בכללותם ממשיכים במבט אופטימי קדימה. כך מרוויחים גם את הזיכרון וגם את ההמשכיות.

בימים הקבועים מראש מתרכזים כל האבל, הצער והביורר העמוק, בלי שישפיעו ויקטעו את כל מהלך החיים הנורמלי. כך הם פני הדברים גם ביחס לאבלות הפרטית על הקרובים בציון יום האזכרה, וכך גם ביחס לאבלות הלאומית, בימים כמו יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, בהם אנו מבררים לשם מה אנחנו כאן ולאן מועדות פנינו. גם בימי ספירת העומר, בהם אנו נזכרים בצעקה האחרונה של השורדים האחרונים במרד היהודי הגדול - אלפי תלמידי רבי עקיבא הלוחמים ו'בר כוכבא' בראשם, שמלמדים אותנו את ערכה של חירות ועצמאות, גם כשחרב חדה הייתה מונחת על צווארם. עם השנים למדנו לחיות באיזון, מצד אחד להמשיך להתקדם ולא להפוך את כל החיים לאבלות, ומצד שני לזכור ולציין, לא לשכוח את הצער.

אמנם הגבול בנושא הזה הוא דק. בקלות אפשר להימשך אחרי הנטייה להסתכל תמיד קדימה, לרצות לבנות עולם חדש ואופטימי ולשכוח ממסרי העבר. מצד שני, מהר מאוד עלולים ליפול לצער ולדכדוך שבאים עקב השתקעות בנכבי העבר, במקום להתקדם ולחיות. איך עושים את זה מדויק?

זו אכן דילמה, שבוודאי הועלתה בשולחן מקבלי ההחלטות של היהודים היוצאים לגלות בת אלפים שנה. איך מצד אחד יצליחו לשמור על הגחלת, איך יצליחו להזכיר לדורות הבאים את האור הגדול שהיה ואיננו, ואיך יוכלו לבטא את הצער? מצד שני איך יוכלו להבטיח שהחיים ימשיכו והבנים יחיו חיים טובים, בריאים, חיים כאלה שגם יתנו להם כוחות לצאת מהגלות, במקום לשקוע בצער הנורא?

אכן, הגמרא (בבלי ב"ב ס' ע"ב) מתארת את הנהגותיהם של הגולים, מעשים שעשו על מנת לציין את החורבן:

"חנו רבנן: כשחרב הבית בשניה, רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין.נטפל להן רבי יהושע, אמר להן: בני, מפני מה אי אתם אוכלין בשר ואין אתם שותין יין? אמרו לו: נאכל בשר שממנו מקריבין על גבי מזבח, ועכשיו בטל? נשתה יין שמנסכין על גבי המזבח, ועכשיו בטל? אמר להם: אם כן, לחם לא נאכל, שכבר בטלו מנחות! אפשר בפירות. פירות לא נאכל, שכבר בטלו בכורים! אפשר בפירות אחרים. מים לא נשתה, שכבר בטל ניסוך המים! שתקו.

אמר להן: בני, בואו ואומר לכם: שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר - שכבר נגזרה גזרה,והלתאבל יותר מדאי אי אפשר - שאין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב צבור יכולין לעמוד בה...אלא כך אמרו חכמים:סד אדם את ביתו בסיד, ומשייר בו דבר מועט...עושה אדם כל צרכי סעודה, ומשייר דבר מועט... עושה אשה כל תכשיטיה, ומשיירות דבר מועט...

שנאמר: אם אשבכך ירושלים תשכן ימיני תדבק לשוני לחכי וגו'. מאי על ראש שמחתי? אמר רב יצחק: זה אפר מקלה שבראש חתנים. אמר לו רב פפא לאביי: היכא מנח לה? במקום תפילין, שנאמר: לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר.